

MAGYAR NÉPZENE GRAMOFONLEMEZEKEN

Az ELMÚLT ÉV szeptemberében somogy megyei gazdaemberek és asszonyok kis csoportja vonult be néhány napra a Magyar Rádiótársaság pesti Stúdiójába, ahol megjelenésük először feltűnést, csodálatos gazdag kultúrájú énekük, felvétel közben tanúsított fegyelmezett, nyugodt viselkedésük bámulatot és osztatlan rokonszenvet keltett. Nem akartak feltűnni kirakatba való népviselettel, fitogtatott népies modorral (ami pl. újabban a Gyöngyös-bokréta csoportjait mind erősebben hatalmába keríti), hanem hozták magukkal azt, ami a falusi magyar embernek talán legnagyobb kultúrkincese, a régi magyar népdal csodálatos világát, tiszta stílusú, érintetlen dallamait. Ki tudta volna mindezt jobban megbecsülni, mint Bartók Béla, aki a felvételeket a Néprajzi Múzeum megbízásából vezette és munkatársaival együtt napokon át reggeltől estig e munkának szentelte minden idejét!

A munka eredménye mindenképen megérte a fáradságot: három- négy nap alapos kiválasztó-selejtező munkájával — amely valamennyiünk munkaerejét és kitartását erősen igénybe vette — sikerült elérni azt, hogy a négy lemez nyújtotta összesen nyolc, egyenként háromperces lemezoldalra olyan 28 dallamot tudtunk felvenni, amelyek mindegyike kivétel nélkül a magyar népzenei stílusnak egy-egy jellemző és abszolút értékű típusát mutatja be. Ennyire szigorú és szakszerű válogatás alapján összeállított népzenei sorozatot a hasonlíthatatlanul nagyobb anyagi erőforrásokkal dolgozó külföld hasonló anyaga közt sehohsem ismerünk. Ha anyagi eszközeink engedik (az összes felmerülő költségekre csak ezer pengő állt rendelkezésre), még sokkal több értékes anyagot is felvehettünk volna.

Felvételre került összesen 26 énekelt dallam és 2 hosszú furulyán előadott melódia; ez utóbbiak egyike énekelt formájában is felvett népénekdallam (Szerelem, szerelem — Átkozott gyötrelem) érdekesen cifrázott, hangszeres változata, a másik szövegtelen táncmelódia.

Az énekelt dallamok közt talán legértékesebb, legmegkapóbb emlék a régebben országszerte ismert Fehér László balladának tolna-megyei változata. Szövege tömörségével és hallatlan kifejező erejével a régi magyar énekstílus csodálatos dokumentumaként állítja elénk:

1. Fehér László lovat lopott A fekete halom alatt, Minden kantár szerszámostul, Minden szerszám kantárostul.	3. Fehér Anna, Fehér Anna Szalad a tömlőcajtóra. — Bátyám bátyám, édes bátyám, Aluszol-é vagy meghaltál. —
2. Fehér Anna hogy megtudta, Hogy a bátyja fogva vala. — Foga be kocsis a lovakat, Tégy melléd sok aranyakat. -	4. Nem aluszom, sem meghaltam^ Most is rólad gondoskodtam. Fehér Anna, Fehér Anna, Szívem adta szép Dianna. —
5. Fehér Anna, Fehér Anna Szalad a folyosóra. Folyosóru a szobába, Horváth Uram asztaláho'.	

Nem csodálatos-e az utolsó strófa drámai tömörségű tartalmi fokozása (Fehér Anna, Fehér Anna — Szalad a folyosóra — Folyosóru a szobába ...), a 3—4. strófa biblikus stílusra emlékeztető nyomatékos ismétlése (Bátyám, bátyám, édes bátyám — Aluszol-é vagy meghaltál. — Nem aluszom sem meghaltam...) vagy még előbb az inverziós szerkesztésű ismétlés a bekezdő strófában (Minden kantár szerszámostul — Minden szerszám kantárostul). Nyomot hagyott a balladarészlet hangján, előadásán a XVI. század magyar epikája, a históriás ének típusa is.

Előadónk, Pápa Józsefhé 66 éves bátai asszony, már csak erre az öt strófára emlékezett; hivatlan és lényegében kilátástalan barbár beavatkozás lett volna a feledésbe merült hagyomány mesterséges felélesztésének minden kísérlete, a folytatólagos strófák betanításának az eszközével, úgy amint ezt külföldön nem egy esetben megpróbálták. Különb a lemezek rövid időtartama miatt amúgysem vehettük volna fel a balladát egész terjedelmében (Bartók könyvében pl. 28 strófás változatot közöl).

Ugyancsak balladaszerű, elbeszélő az előadása a „Lóra csikós lóra“ kezdetű, öt strófából álló éneknek, amely csupa szaggatott, röviden vázolt párbeszédés mondatból áll. Rendkívül figyelemreméltó és jellegzetesen népi vonás a strófatípus láncszerű szerkesztése: „Lóra csikós lóra — Elszaladt a ménes — Elszaladt a ménes. — Csak egyedül maradt a pányván a nyerges“. A második szövegsor megismétlésével (ez valamennyi strófán keresztül így van) valósággal láncszerűen kapcsolódik egybe a dallamstrófa két fele: az első félstrófa utótagjából a másodikban előtag lesz.

A régi magyar virágénekek típusát tünteti fel az a négy strófájával felvett dallam, amelynek első versét ideiktatjuk:

Este későn falu végén jártam,
Három csillagot az égen láttam.
Mínd a három csak azt jelénged,
Hogy mi nekünk haza el kell menni.

Tipikus virágének még ez is:

Hol háltál az éjjel, cönögemadár?
Ablakodba háltam, kedves violám.

Mér be nem gyüttél, cönögemadár?
Féltem az uradtól, kedves violám.

Nincs itthon az uram, cönögemadár,
Laskai erdőben ritka rendet vág.
Jó lovai vannak, hamar hazaér,
Jaj lesz neked rózsám, hogyha nálam ér.

vagy akár a másik, hármas ütemű (de azért legkevésbé sem németes) dallam, amelynek szövegét szintén ideiktatjuk:

Szántottam gyöpöt,	Ej bíbor bíbor,
Vetettem gyöngyöt,	Bibori bársony.
Hajtottam ágát,	Aki nem bíbor,
Vettem virágát.	Nem ide való.

Az utóbbi különben (Vas megyében feljegyzett változatok tanúsága szerint) úgynevezett párosító éneknek a töredéke: a falu népe ugyanis játékos ének keretében „kicnekli“ azokat a fiatal párokat, akiket egymásnak szán. — A „bíbor, bíbor, bibori bársony. Aki nem bíbor, nem ide való“ emlegetése valamely, az énekhez fűződő régi játékos szokásra mutat, amely ma már úgylátszik feledésbe ment.

Az alkalommal, népszokásokkal összefonódott dallamok között különösen figyelemreméltó a „Kocsira ládát — hegyibe a dunyhát — magam is fölülök. — Jaj anyám, anyám — kedves szülő dajkám — de hamar elvisznek“ szövegű lakodalmas ének: ezt akkor éneklék, amikor a menyasszony szüleinek háza elé áll a szekér, hogy a menyasszonyt holmijával együtt elvigye a vőlegény házához. Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy ez a dallam (ugyanúgy mint a szintén lemezre felvett „Haj Dunáru! fúj a szél“ kezdetű melódia) az úgynevezett quintelő dallamok típusához tartozik, amelyeknek eredetét Kodály Zoltán — a cseremis népzeneben kimutatott meglepő párhuzamok és megfelelések alapján — nem alaptalanul viszi vissza a népvándorlás koráig. Olyan dallamok ezek, melyekben a melódia második fele pontos, csak éppen egy quintel lefelé transzponált megismétlése az elsőnek. Egyébként olyan dallamtípus, amelyet az eurázsiai steppe-kultúrák körén kívül egyedül a magyar népzeneben tudunk törvényszerűen kimutatni.

Az úgynevezett kanásztánc jellegzetes dallamát ismerjük fel abban az énekben, melynek első strófája:

Túr a disznó a verembe,
Csak a füle látszik.
Bokor mellett a kanász
Menyecskével játszik.

Ez a dallamtípus megint történeti távlatokat nyit meg: Bartók Béla megállapítása szerint ugyanis valószínűleg ebből a típusból fejlődött ki a legismertebb kurucnóták jellegzetes strófatípusa (például a Tyukodi nóta) és talán a XVIII—XIX. század fordulóján feltűnő verbunkos-dalirodalom is. Maga a ritmustípus különben kimutathatóan felvidéki, közelebről rutén eredetű (az ú. n. kolomejka tánc ritmusa).

Tisztán népköltészeti motívumok mellett a régi irodalmi kultúra lecsapódását, a „gesunkenes Kulturgut“ típusát is megtaláljuk ebben az anyagban: a cidrusfa, cédrusfa-erdő emlegetése mellett — amely

akár bibliai eredete alapján, akár más irodalmi forrásból származóan valósággal otthonos lett a magyar népköltésben és népzeneben — különösen figyelemreméltó itt a Fehér László ballada egy sora: „Fehér Anna, Fehér Anna — Szívem adta szép Dianna“. Nyilvánvalóan a régi tudós irodalomból, talán éppen deákos széphistóriából került ez a név a népballadába.

DE NEM FOLYTATJUK TOVÁBB a részletek kiemelését. Már ebből a néhány példából is látható, hogy a magyar népzenei lemezfelvételek első sorozatában egészen kivételes érdekességű dalanyag került a magyar közönség és — ami rendkívül fontos lehet számunkra — a külföld elé. — Ebben a tekintetben különösen jelentőségteljes a felvételek munkáját pártoló és szervező Magyar Nemzeti Múzeumnak az a terve, hogy az összes készülő és már elkészült lemezek anyagát a lemezek forgalombahozatalával párhuzamosan, magyar- és angolnyelvű magyarázó füzetekben is közrebocsátja, hogy így minden rendelkezésre álló eszközzel a maga részéről is elősegítse a lemezek pedagógiai célú használatát és elterjedését. Ezek a füzetek tartalmazzák majd i. a lemezre felvett dallamanyag lehető legpontosabb, teljes terjedelmű lejegyzését, kótáját (aminek a munkáját Bartók és Kodály szívességből vállalták), 2. az előadó énekesek és játékosok személyi adatait (fényképekkel), 3. a verses szövegeket és a megértésükhöz szükséges folklorisztikai magyarázó jegyzeteket magyarul és szó szerinti angol fordításban. — Az első ilyen, a fent ismertetett lemezekhez tartozó füzet munkája már elkészült.

Ezzel a népzenei lemezek anyagát párhuzamosan kísérő munkával a magyar lemezsorozatok már eleve előnybe kerülnek a külföldi, hasonló célú felvételekkel szemben, amelyek egyébként időben és különösen anyagi felkészültségben messze megelőzték minket, mint pl. a német, lengyel, cseh és román népzenei lemezek. Mindezek a külföldi felvételek — egy-két jelentéktelen kivételtől eltekintve — magyarázat és pontos lejegyzés nélkül kerültek forgalomba; — ami különben könnyen érthetővé válik, ha meggondoljuk, hogy egy-egy bonyolultabb, cifrább dallam lejegyzése legalább 3—4 órai megfeszített munkát vesz igénybe, egy-egy kétoldalas lemez (6—7 dallammal) lekótázása tehát átlag 25—30 órai erős lejegyző munkát jelent, amit nem szívesen vállal akárki. Mi itt Magyarországon abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy Bartók és Kodály személyében Európa két leggyakorlottabb és leglelkesebb szakembere áll az ügy szolgálatában, akik minden anyagi és erkölcsi ellenszolgáltatás nélkül vállalták ezt a fáradtságos munkát.

A magyar népzenei gramofónfelvételek első sorozatának megvalósításával tehát — ami különben az egész elvégzendő munkának csak csekély töredékét, első nekilendülését jelenti — egy minden tekintetben nagy horderejű munka megindulásáról adhatunk számot. Tekintsük át most röviden ennek a munkának eszközeit, célját és várható eredményeit.

Hogy a magyar népzenei felvételek célja és eredményei tekintetében tisztán lássunk, először el kell határolnunk a gramofónfelvéte-

lekben testet öltött ismertető, propagandisztikus munkát a szoros értelemben vett népzenei gyűjtés területétől, a tulajdonképeni folklorisztikus kutatómunkától. A magyar népzene tudományos célú felgyűjtésének terén Bartók és Kodály rendszeres gyűjtésének a megindulása,¹ vagyis kerekén 1905 óta sok minden történt, bár távolról sem annyi, amennyit kedvezőbb anyagi körülmények közt tenni lehetett és tenni kellett volna, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy a magyar népi kultúrának egyik legfontosabb, leggazdagabb és legmagyarabb munkaterületéről van szó, amely a magyar díszítő népművészet (textilmunka, faragás stb.) jelentőségével legalább is egyenrangú.

A népzenei gyűjtés munkája, tekintve, hogy a lelkiismeretes gyűjtőre váró zenefolklorisztikai munka rendkívüli felelősséget és készülséget igényel, lényegében speciális készülségű szakemberek, tudósok feladata. Eszköze a bárhová hordozható és könnyűkezelésű Edison-féle fonográf, amely viaszhengerre rögzíti meg az énekes, illetőleg hangszerjátékos előadását. A fonográfhengerek és a róluk készült úgynevezett támlapok (a dallamok pontos lejegyzésével) központi gyűjtőhelye a Néprajzi Múzeum, (az 1934. évi múzeumi törvény új elnevezése szerint az Orsz. Magyar Történeti Múzeum Néprajzi Tára), amely az így összegyűjtött népzenei anyagot elraktározza, illetőleg tudományos feldolgozás céljából (ami ebben az esetben sajtó alá készítést, rendszerezést jelent) a Magyar Tudományos Akadémia népzenei bizottságának rendelkezésére bocsátja.

A néprajzi gyűjtésre egyébként is nyomasztóan nehezedő anyagi nehézségektől eltekintve, az eddigi népzenei gyűjtés rendszerezésének a munkája állandóan folyik, úgyhogy ezen a téren a legmesszebbmenő takarékoság szemmeltartásával (így például a néprajzi gyűjtőútra kiszálló tudományos tisztviselők minden napidíjról lemondanak), a munka folytonosságát legalább nagyjából biztosítani lehet, holott az összegyűjtött fonográfhenger-anyag mennyiségét és rendszeres gyarapítását tekintve a bukaresti román népzenei archívumok mögött (hogy csak a legközelebb eső és legfájóbban megszégyenítő példát említsem), amelyek eddig több mint 8000 henger felett rendelkeznek, messze el is maradtunk.

A Néprajzi Múzeumnak, amely az országnak egyetlen, nemzetközi viszonylatban számottevő és külföldiektől is mind gyakrabban felkeresett néprajzi gyűjteménye, mindennemű néprajzi gyűjtés céljára (amely tehát a magyar népművészet minden ágát felöleli: a hímzésekétől és pásztorfaragásoktól kezdve a népszokások, népköltés és népzene gyűjtéséig) évenként összesen 1200 pengő, vagyis havi száz pengő áll rendelkezésére, amiből a népzenei gyűjtésre évenként átlag 250 pengő jut. A múzeumra váró kulturális és nemzeti feladatokhoz viszonyítva ez a javadalom körülbelül annyit jelent, mintha a Nemzeti Színház állami támogatása egyetlen színész javadalmazását

¹ Említésreméltó különben az a gyakran figyelmen kívül hagyott körülmény, hogy a magyar népzenei gyűjtés már 1905-ben is fontos előzményekre, előmunkálatokra tekinthetett vissza; gondoljunk csak Vikár Béla fonográfos gyűjtésére vagy Seprődi János erdélyi kutatásaira.

tenné ki. Amikor egyetlen fonográfhenger vételára kb. 4 pengő, ebből az évi 250 pengőből a szó szoros értelmében teljesen lehetetlen akár egyetlen eredményes gyűjtőutat is szervezni, tekintve, hogy még a gyűjtő-tisztviselők számára a Magyar Államvasutaktól kért menetdíjkezdmények ügyét sem sikerült — ismételt kérés ellenére — keresztülvinni, úgyhogy a Néprajzi Múzeum gyűjtőútra kiküldött fiatal tisztviselői és gyakornokai számára (akik közt túlnyomó számú az ingyenes gyakornok és a foglalkoztatott diplomás, tehát nem kinevezett, véglegesített tisztviselő) a Magyar Államvasutak vonalain teljes árú vasúti jegyet kénytelen fizetni, — illetőleg volna kénytelen fizetni, ha ilyen körülmények közt rendszeres gyűjtésről egyáltalán szó lehetne.

Ugyanakkor pedig világosan látjuk, hogy a régi magyar népzene-stílus legértékesebb dallamanyaga évről-évre pusztulóban van. Legtöbb helyen már csak 60—70 éves öregek tudják még a dallamokat. Velük együtt aztán az egész régi dallamstílus is kihal, mert a fiatalság ma már falun is csak a rádióból megismert divatos városi nótákat, legjobb esetben pedig (de szintén mind ritkábban) az „új stílusú“ magyar népdalokat ismeri. Ez utóbbiak pedig, ha magyar eredetűek is (mint Bartók kimutatta), magyar népzenei specialitásnak ma már nem számíthatnak, minthogy a szomszédos tót, rutén, horvát lakosság javarészüket átvette és a maga nyelvén éneklé, a külföld pedig — a mi tehetetlenségünk hibájából — ma már tót, rutén, horvát stb. forrásból ismeri őket. Ezekre a dallamokra tehát ma már hiába hivatkozunk.

Vegyük most kissé fontolóra azt is, mely eszközök és lehetőségek állnak rendelkezésünkre a másik téren, a magyar népzene megismer-tetésének, népszerűsítésének, komoly értelemben vett propagandájá-nak a munkájában. Ezen a téren ugyanis — bár a népzenei anyag természetesen közös és egyik munkakör a másik nélkül eredményesen ki nem építhető — szükségszerűen praktikus szempontok is befolyanak a munka irányításába; mások itt az eszközök és részben mások a fel-
adatok is.

A fentebb ismertetett, 1936 végén kidolgozott, egyelőre négy lemezből álló bemutató anyag elkészültéig, tehát tulajdonképen a legutóbbi hónapokig ezen a téren alig beszélhetünk számottevő munkáról vagy eredményről. Magyar népzenei lemezünk egyáltalán nem volt. Így állt elő aztán az a fonák helyzet, hogy míg irodalmunkban, propagandisztikus, „idegenforgalmi“ célú írásokban világszerte önértetesen hirdettük a magyar népzene eredetiségét, „őserejét“, folklorisztikus és művészi értékét, addig külföldi barátunknak, az ide érkező idegen látogatónak egyetlen hamisítatlan magyar népdallamot nem tudunk eredeti paraszti előadásban, gramofónlemezen bemutatni.

Tettük pedig ezt ugyanakkor, amikor a Bukarestben működő nem is egy, hanem két román népzenei archívum (egyiket a román kultuszminisztérium, másikat a román zeneszerzők egyesülete tartja fenn) sok ezerszámra menő fonográffelvétel mellett három hangos-filmmel és 19 gramofónlemezfelvétellel hirdeti szerte Európában a román népzene eredetiségét és magasabbrendűségét; amikor a prágai Masaryk elnökről elnevezett népművelési intézet már 1934 előtt 10

gramofónlemez hozott csehszlovák népzenevel forgalomba. Elég pontos értesüléseink vannak Bartók Béla legújabb törökországi útja révén — a török kormány népzenei terveiről is. A török kormány legutóbb harmincezer török fontot (körülbelül százhuszezer pengőnek megfelelő összeget) állított be költségvetésébe erre a célra és hivatalosan felkérte Bartók Bélát arra, hogy a török népzene a helyszínén tanulmányozza és javaslatot tegyen a létesítendő török népzenei intézet megszervezésére. A berlini Institut für Lautforschung saját készítésű lemezgyűjteménye több mint 800 lemezfelvételtől áll, amelyek anyagából az érdeklődő kívánságára bármikor készítenek és adnak el lemezmásolatokat. Nagy szégyenünkre szolgálhat az, hogy ebben az Európa valamennyi országának népzenejét felölelő nagy gyűjteményben (amelynek létesítési költsége lényegesen meghaladta a kétszáz-ezer márkát) a magyar népzene egyetlen lemezzel smcsen képviselve.¹

Mindezzel szemben gyakran éppen szakemberektől halljuk azt az ellenvetést, hogy hiszen itt vannak Bartók és Kodály külföldön is mindenütt mintaszerűnek elismert népdalkiadványai: miért nem bízunk a propagandát ezekre. Ez az ellenvetés a való helyzet teljes félreismerésén alapul: az említett kiadványok tudományos célú munkák, amelyek a népzenei szakemberek szűk körén túlmenően nem számíthatnak nagyobb közönség (nevezetesen laikusok) érdeklődésére. A könyvben, kótában lefektetett népi dallammal nem hogy a külföldi, de még a népzeneben legtöbbször bámulatosan tájékozatlan magyar zenészember sem tud mit kezdeni: a kótakép szokatlan, idegen, tehát érthetetlen számára. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a mai, nyugat-európai eredetű kótairás a mi népzeneinknek és általában minden kelet-európai vagy Európán kívüli népzeneinek nem lényegét, hanem csak sematikus vázlatát adja vissza: nem egyenértékű mása, csak megközelítő, tökéletlen jelzése az eredeti akusztikai képnek. Számítalanszor volt már alkalmunk tapasztalni külföldi zenészek (hogy laikusokról ne is beszéljünk) teljes tehetetlenségét népzenei kiadványainkkal szemben. A kótakép egymagában tehát senkinek sem ad valóságghú, kielégítő akusztikai képet.

Nem megyünk többre a Néprajzi Múzeumban összegyűjtött fonográf-hengeranyaggal sem. Egyrészt a fonográf-henger rendkívül érzékeny anyagból, viaszból lévén, könnyen romlik és a használat által feltartóztatathatatlanul kopásnak, pusztulásnak van kitéve. Ezért az érdeklődő nagyközönség kezébe nem adható. A fonográf-hengerekről csak egyenként lehet másolatokat készíteni és így terjesztésre, propagandára sem alkalmas. Mindezenfelül pedig akusztikailag annyira torz képét adja a dallam hangképének, hogy azt bemutatás céljára, akár előadóteremben, akár rádióközvetítésben, teljesen használhatatlanná teszi. Ne felejtjük el, hogy a fonográf-felvétel a hangrögzítésnek legkezdetlegesebb, közel 60 év óta használt módja (1877-ben találta fel Edison), amely azóta technikailag alig fejlődött. Főelőnye, ami

¹ A román és cseh intézetekre vonatkozó adatokat az Institut International de Coopération Intellectuelle kiadásában megjelent „Musique et chansons populaires” című bibliográfiából, a berlini intézet adatait pedig annak F. Böse szerkesztésében nemrég (1936) megjelent katalógusából vettem.

a gyűjtésben mai napig való használatát európszerte biztosította, a könnyű hordozhatóság és az egyszerű kezelés: fonográffal olyan faluban is gyűjthetünk, ahol nincsen villanyáram, míg a modernebb hangfelvételi módszerek valamennyien a villanyhálózat körzetéhez vannak kötve.

A népzene megismertetésének munkájában tehát sem a kótás publikáció, sem a fonográf henger nem bizonyult célravezető eszköznek. Egyetlen megoldásként a gramofónlemez marad hátra, amely akusztikailag tökéletes hangleadást biztosít, tetszés szerint sokszorozható és ezzel mindennemű bemutatásra, propagandára, rádióközvetítésre elsősorban alkalmas.

A magyar népzenei anyagot kifogástalan előadásban bemutató gramofónlemezek tehát minden téren erősen érezhető hiányt fognak betölteni. A fő nehézség itt csak az, hogy a lemezfelvétel költségei igen magasak: egy-egy kétoldalas lemez 100 példányban való előállítása legkedvezőbb esetben 260—300 pengő, az előállítást terhelő különböző adminisztratív költségek, mint tiszteletdíj, falusi énekeseknél útiköltség, stb. nélkül. Ezért a lemezek anyagának összeállításában a legnagyobb körültekintéssel kell eljárni. Elsősorban a következő kérdések várnak tisztázásra: 1. Mit vegyünk fel? 2. Kire, mely szervre vagy intézményre bízunk a felvételek megszervezését, elkészítését és ellenőrzését?

1. Mindenekelőtt kétségen felül áll ma már az, hogy csak feldolgozatlan, eredeti formájában megőrzött népzene jöhet tekintetbe, eredeti paraszti előadásban. Mindennemű feldolgozás, zongorakíséret hozzáadása már eleve a népi énekesek kikapcsolására, tehát a néprajzi dokumentum meghamisítására vezet. Ezért lett teljesen célját tévesztett az a ma mintegy tíz éve, tekintélyes összegű állami támogatással — amelynek a költségén ma nemcsak a Csonkaország, hanem az elszakított területek egész népzenei anyagát felvehetnők gramofónlemezre, vagy Középeurópa legnagyobb szabású népzenei kutatóintézetét rendezhetnők be Budapesten — az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából az Iskolánkívüli Népművelés céljára a His Masters Voice gyár által készített sorozat, amely zongorakíséretes feldolgozásban, neves énekművészek közreműködésével készült, és így a magyar népzene sem itt, sem külföldön hitelesen nem képviseli. Köztudomású tény, hogy ez a sorozat a népiskolákban való kísérlemél teljes kudarcot vallott, amennyiben a magyar falusi parasztság ezeket a feldolgozásokat nem volt hajlandó magyar népdalként elfogadni, amint egyébként is senki nem hallotta még a magyar parasztot zongorakíséret mellé énekelni. Külföldön pedig (mindezt ismételtelen személyesen volt alkalmam tapasztalni) egyenesen neveltség tárgyává lettünk ezekkel a zongorakíséretes magyar parasztdalainkkal. Légiünk végre tisztában azzal, hogy a művelt külföldi — akár szakember, akár laikus legyen — a magyar népzeneben éppúgy mint a magyar népművészet többi ágában is elsősorban a magyar specialitást, a Nyugateurópában már végleg kiveszett hiteles néprajzi- és népzenei emléket, az idegenszerűséget (hogy ne mondjam, exotikumot) keresi, nem pedig a magyar városi középosztály ízlése szerint feldolgozott

készítményt. Itt is tehát a helyesen felfogott praktikus szempont (a magyar sajtóság hangsúlyozása) ugyanoda vezet, mint a tudományos hitelesség követelménye: magyar népzenet csak eredeti formájában, paraszti előadásban szabad és érdemes lemezre felvenni.

2. A másik kérdés, amely a magyar népzenei felvételekkel kapcsolatban felmerült, az, hogy mely intézmény vagy mely szerv végezze a felvételek tudományos és néprajzi előkészítésének munkáját, a felveendő dallamok és az előadók kiválasztását, a felvételek ellenőrzését? Különösen nehéz feladatot jelent a felvételek néprajzi és tudományos előkészítése. Minthogy a Bartók—Kodály-féle magyar népdalgyűjtés anyagának nagy része 20—30 év előtti, részben még a világháborút megelőző időből származó gyűjtés eredménye, az akkori előadók személyére ma már alig számíthatunk. A most számbajövő előadók kiválasztására tehát néhány szakembernek végig kell utaznia a népzenei szempontból jelentős magyar vidékek falvait és tanyáit és fel kell kutatnia a népzene ma élő emlékeit. Az így kiválasztott népi előadókat (énekeseket vagy hangszerjátékosokat) azután lehetőleg csoportosan fel kell hozni Budapestre, minthogy akusztikailag tökéletes felvételekre ma még csak a fővárosban vannak meg a szükséges technikai előfeltételek.

A gramofonlemezbe való éneklés előtt végül az előadónak végig kell énekelnie vagy játszania teljes népzenei tudását, hogy abból kiválogathassuk, mi az értékes régi stílusú anyag, ami felvételekre mindenképpen érdemes és mi a selejtes dallamanyag, ami ma — a rádió és más technikai eszközök útján — sajnos már szintén messzemenően behatolt a falusi, tanyai népi énekesek dallamvilágába. Tekintve, hogy írástalan hagyományról van szó, néha rendkívüli nehézségeket jelent a sokstrófás balladák zavartalan beéneklésének a biztosítása. A tapasztalat az, hogy az írásos segítség inkább csak megzavarja a falusi énekest, semhogy hathatósan segítené az emlékezetét. Ugyancsak tájékozott szakembert kíván a csonka formában fennmaradt dallamok típusának a felismerése. Ezzel kapcsolatban fontos az is, hogy feljegyzésre kerüljön, megörökíttessék minden olyan népszokás, babona vagy játék, ami a felvett dallamokhoz kapcsolódik; alkalomhoz kötött dallamoknál az alkalom megnevezése és pontos leírása (sirató, regölő, táncdallam, játékdallam, lakodalmas, stb.), szóval a felvett dallamanyag folklorisztikus háttere, amiben különben magyar népzenei gyűjtésünk még sajnálatosan elmaradt pl. a román népzenei kutatás céltudatos munkája mögött. Mindezzel azonban a felvételekkel kapcsolatos munka még mindig non nyert befejezést. A lemezfelvételek technikai kidolgozása után (a Múzeumban elhelyezendő matricák készítése és a forgalombakerülő lemezpéldányok préselése) még hátra van a lemezekre felvett dallamanyag lejegyzése és kiegészítő füzetben való közzététele, aminek munkájáról fentebb már megemlékeztünk. Mind e feladatok megoldására csak olyan intézmény képes, amely rendszeresen és tudományos megalapozottsággal foglalkozik a magyar folklórral és a magyar népzenei kutatás kérdéseivel. Ezt a munkát jelenleg az Orsz. Magyar Történelmi Múzeum Néprajzi Tára látja el, szoros együttműködésben a Magyar Tudományos Akadémia népzenei

bizottságával, nevezetesen Bartók Bélával, aki a népzenei lemezsorozatok tudományos és művészi ellenőrzését, irányítását is vállalta.

Nálunk Magyarországon tehát megvan a lehetőség arra, hogy jobb és tudományos szempontból maradandóbb munkát végezzünk, mint a külföld hasonló intézményei. Sehol külföldön ugyanis nem áll e munka szolgálatában olyan szakképzett zenészfolkloristák csoportja, mint nálunk a Bartók és Kodály kezdeményező munkája nyomán kialakult kutatócsoport. Hozzátehetjük mindjárt azt is, hogy sehol Nyugat- vagy Középeurópában nem találunk olyan népzenei anyagot, amely régiségben, eredetiségben a magyarhoz volna fogható. Ha nekünk a megfelelő anyagi eszközök előteremtése révén módunkban állna a magyar népzene legértékesebb típusait 30—40 lemezből álló kifogástalan sorozatban bemutatni, akkor minden nehézség nélkül teljesen homályba állíthatnák akár a németek, lengyelek, csehek vagy románok hasonló természetű munkáját.

Talán szabad remélnünk, hogy ennek a nemzeti és kulturális feladatnak a fontosságát egyszer majd hivatalos állami szerveink is felismerik, úgy amint azt a magyar gazdasági élet néhány tekintélyes szerve legutóbb felismerte. Remélhetőleg nem csak akkor fogunk ráeszmélni a magyar népzene megmentésének a fontosságára, amikor annak felvételére és megrögzítésére, a népi énekesek kihalása folytán, már nem lesz módunk. Mert ez néhány éven belül elkerülhetetlenül be fog következni.

BARTHA DÉNES